

Ὁ Πάπυρος τῆς Ὁξυρύγχου 210 (P.Oxy. 210)

καὶ ἡ σχέση του μετὰ τὰ βιβλία τοῦ Κανόνου τῆς Κ.Δ.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Δ. ΤΖΕΡΠΟΥ*

– Εἰσαγωγικά

Ὁ Πάπυρος τῆς Ὁξυρύγχου 210 (P.Oxy. 210) ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο (2) μικρὰ σπαράγματα παπύρου ἀνοικτοῦ καφὲ χρώματος, πού σήμερα φυλάσσεται στὴν Πανεπιστημιακὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Cambridge, μετὰ ἀριθμὸ κτηματολογίου 4048. Ἐκτενὲς κείμενο, σαραντα-πέντε (45) στίχων, σώζεται μόνο στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτά, τὸ καὶ μεγαλύτερο, διαστάσεων 17,3x8,7 ἐκ.¹, ἐνῶ στὸ δεύτερο, τὸ καὶ πολὺ μικρότερο, διακρίνονται μόλις καὶ μετὰ βίας στίς δύο (2) σειρὲς κειμένου του πέντε (5) χαρακτῆρες-γράμματα (2 ἢ 3 ἀνὰ σειρὰ).

Στὸ recto τοῦ α' σπαράγματος ὑπάρχουν δεκα-ἑπτὰ (17) γραμμὲς κειμένου, ἐνῶ στὸ verso εἰκοσι-ὀχτώ (28), χωρὶς ὡστόσο καμία ἀπὸ αὐτὲς νὰ εἶναι πλήρης. Ἡ γραφὴ εἶναι καθαρὴ, ὁμοιόμορφη καὶ, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν γένει οἱ χαρακτῆρες-γράμματα εἶναι ἀνισοῦψεῖς μεταξὺ τους, ἐξαιρετικὰ συνεπῆς, ἐνῶ δὲ ἐλαφρῶς κυρτὴ καὶ μεγαλογράμματη, μετὰ λεπτούς, πλὴν ὁμως κανονικοὺς χαρακτῆρες. Εἶναι ἀξιοσημείωτο τὸ γεγονὸς ὅτι στὸ verso ἡ γραφὴ εἶναι ἀκόμα πιὸ λεπτὴ ἀπ' ὅ,τι στὸ recto, στοιχεῖο πού ἀπὸ κάποιους ἐξελέγη ὡς ἐνδειξὴ ὅτι τὸ κείμενο τοῦ verso εἶναι μεταγενέστερο ἀπὸ αὐτὸ τοῦ recto, ἂν καὶ

* Ὁ Βασίλειος Δ. Τζέρπου εἶναι Δρ. Θεολογίας.

1. Βλ. A.E. BERNHARD, *Other Early Christian Gospels: A Critical Edition of the Surviving Greek Manuscripts*, London: Clark, 2006. B.D. EHRMAN - Z. PLESE, *The Apocryphal Gospels. Texts and Translations*, Oxford University Press, 2011, no. 14, σελ. 259-265 (259). TH.A. WAYMENT, *The Text of the New Testament Apocrypha (100-400 CE)*, Bloomsbury: New York, London, New Delhi, Sydney, 2013, σελ. 187-189 (188) καί, σελ. 100. Πρβλ. S.E. PORTER, "P.Oxy II 210 as an Apocryphal Gospel and the Development of the Egyptian Christianity", *Atti del XXII Congresso internazionale di papirologia: Firenze, 23-29 agosto 1998*, ed. I. Andorlini et al., Florence: Istituto papirologico "G. Vitelli", 2001, σελ. 1095-1108 (1097), σύμφωνα μετὰ τὸν ὅποιο οἱ διαστάσεις τοῦ Σπαράγματος 1 τοῦ P.Oxy. 210 εἶναι 17,2 x 9,4 ἐκ.

μᾶλλον φαίνεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν ἴδιο γραφέα. Δὲν θὰ πρέπει, ὡστόσο, νὰ ἀποκλείεται καὶ ἡ πιθανότητα ἡ λεπτότερη αὐτὴ ἀποτύπωση τῶν χαρακτήρων στὸ verso νὰ ὀφείλεται στὴν ποιότητα τῆς γραφικῆς ὕλης, καθὼς ἡ κάθετη φορὰ τῶν ἰνῶν τοῦ παπύρου στὸ verso νὰ μὴν ἐπέτρεπε τὴν ἀποτύπωση τῶν χαρακτήρων-γραμμῶν τοῦ κειμένου μὲ τὸ ἴδιο πάχος πού αὐτοὶ ἀπαντοῦν στὸ recto. Ὑφίστανται ἐπίσης κάποια συμπλέγματα γραμμῶν (βλ. *ει, ελ* καὶ *αι*), καθὼς καὶ ἐλάχιστα, πλὴν ὁμως ὑπαρκτά, ὀρθογραφικὰ λάθη, πού θὰ πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποδοθοῦν σὲ κάποια ἀβλεψία ἢ περιστασιακὴ ἀδεξιότητα (βλ. π.χ. τὸ γράμμα *λ*, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπουσιάζει μία κεραία). Στὰ ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τοῦ P.Oxy. 210 θὰ πρέπει κανεὶς νὰ προσμετρήσει τὴν ὑπαρξὴ ἀποστροφου μεταξὺ τῶν διφθόγγων *γγ* καὶ *γκ* (βλ. *γ'γ* καὶ *γ'κ*), καθὼς καὶ τοῦ φαινομένου τῆς διαιρέσεως πάνω ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ *υ* (βλ. *υ̅*). Τέλος, ὁ γραφέας φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε ἐπίσης γνώστης τῆς πρακτικῆς τῆς σύντμησης τῶν λεγόμενων *nomina sacra*, καθὼς στὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210 ἀπαντοῦν οἱ συντμήσεις «ΠΡС» (=πατρός), «ΘС» (=θεός), «ΘΥ» (=θεοῦ), «ΘΩ» (=θεῶ), «IH» (=Ἰησοῦς) καὶ «ΑΝΟС» (=ἄνθρωπος), πάνω ἀπὸ τίς ὁποῖες ὑφίσταται καὶ ἡ δηλωτικὴ τῆς σύντμησης ὀριζόντια γραμμὴ. Βάσει τῶν ἰδιαίτερων αὐτῶν παλαιογραφικῶν του χαρακτηριστικῶν καὶ ἰδιαιτεροτήτων ἢ χρονολόγηση τοῦ P.Oxy. 210 θὰ πρέπει νὰ ἀναχθεῖ στὸν γ' μ.Χ. αἰῶνα².

2. Ὑπὲρ τῆς χρονολόγησης αὐτῆς τοῦ P.Oxy. 210 τάχθηκαν ἐξ ἀρχῆς οἱ πρωτεκδότες του B.P. GRENFELL καὶ A.S. HUNT (*The Oxyrhynchus Papyri II*, London, Egypt Exploration Society, 1899, σελ. 9-10 [9]), τὴν ὁποία υἰοθέτησαν ἀσμένως στὴ συνέχεια καὶ ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι ἐρευνητὲς πού ἀσχολήθηκαν μαζί του. Πιὸ συγκεκριμένα, τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα πού τοποθετοῦν τὸν P.Oxy. 210 στὸν γ' αἰ. μ.Χ. εἶναι κυρίως ἡ σύντμηση τοῦ ἱεροῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς» ὡς «IC», ἡ ὁποία ἀπαντᾷ σὲ χειρόγραφα πού χρονολογοῦνται ἀπὸ τὸν γ' αἰ. μ.Χ. καὶ ἐξῆς (βλ. ἐνδεικτικὰ A.H.R.E., P.A.P. *Nomina Sacra in the Greek Papyri of the First Five Centuries A.D.: The Sources and Some Deductions*, Leiden: Brill, 1959, σελ. 109, ὅπου μάλιστα ἀναφέρονται ὀνομαστικὰ καὶ τὰ χειρόγραφα *P.Beatty II-III* (γ' αἰ. μ.Χ.), *P.Graec. Vindob. 31974 N.T. Aphroditopolis* (γ' αἰ. μ.Χ.), τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Διατεσσάρων Εὐαγγελίου τοῦ Τατιανοῦ ἀπὸ τὴ Dura (γ' αἰ. μ.Χ.), *P.Oxy. 1224* (γ' / δ' αἰ. μ.Χ.), *P.Oxy. 2070* (γ' αἰ. μ.Χ.), καθὼς καὶ ὁ *P.Egerton 2* (τέλη β' / ἀρχὲς γ' αἰ. μ.Χ.). Βλ. καὶ Β.Δ. ΤΖΕΡΠΟΣ., “Ὁ Πάπυρος *Egerton 2* (+ Πάπυρος Köln 255) καὶ ἡ σχέση του μὲ τὰ Εὐαγγέλια τοῦ Κανόνας τῆς Κ.Δ.,” *Θεολογία* 81 (2010), τ. Α', σελ. 177-242), ἡ ἀνευ οὐσιαστικοῦ λόγου καὶ νοήματος, ἀλλὰ πλέον ὡς παγιωμένη πρακτικὴ χρῆση τοῦ φαινομένου τῆς διαιρέσεως, ἡ ὁποία ἐδῶ ἀπαντᾷ ὑπὸ τὴ μορφή διαλυτικῶν πάνω ἀπὸ τὸ ἀρχικὸ γράμμα *υ*, καθὼς καὶ ἡ χρῆση τῆς ἀποστροφου μεταξὺ τῶν διφθόγγων *γγ* καὶ *γκ* (βλ. *γ'γ* καὶ *γ'κ*), πού σύμφωνα μὲ τὸν ἔμπειρο ἀγγλο παπυρολόγο E.G. Turner ἀποτελεῖ μιὰ ἰδιαίτερα συνηθῆ παλαιογραφικὴ πρακτικὴ τοῦ γ' αἰ. μ.Χ., πλὴν ὁμως παντελῶς ἀγνωστὴ κατὰ τοὺς προηγούμενους

Ὁ Ρ.Οxy. 210 δὲν φαίνεται νὰ συγκέντρωσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν, ἀφοῦ μετὰ τὴν πρώτη ἔκδοσή του ἀπὸ τοὺς Grenfell καὶ Hunt³ δὲν βρῆκε τὴ θέση του σὲ κάποια ἀπὸ τὶς συλλογικὲς ἐκδόσεις ἀποκρύφων κειμένων ποὺ ἀκολούθησαν⁴, μὲ μοναδικὴ ἴσως ἐξαίρεση τὸν Κατάλογο τοῦ J. van Haelst⁵. Πιθανὸν αὐτὴ ἢ ἔλλειψη ἐνδιαφέροντος νὰ ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι οἱ πρωτεκδότες τοῦ ἐν λόγω παπύρου, B.P. Grenfell καὶ A.S. Hunt, δὲν ἀπέδωσαν σὲ αὐτό, ὅπως τὸ ἔπραξαν σὲ ἄλλα χειρόγραφα, τὸν χαρακτηρισμὸ «ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο» ἢ «λόγια τοῦ Ἰησοῦ», ἀλλὰ περιορίστηκαν στὸν πῶς γενικό, οὐδέτερο καὶ ἀσαφῆ χαρακτηρισμὸ «πρώιμο χριστιανικὸ σπάραγμα» («*Early Christian Fragment*»). Σὲ αὐτὸ ἦρθε, φαίνεται, νὰ προστεθεῖ στὴ συνέχεια καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐκτίμησή τους πῶς τὸ σωζόμενο στὸν Ρ.Οxy. 210 κείμενο ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἀπολεσθέντος καὶ γνωστοῦ σήμερα μόνον ἀποσπασματικὰ ἀπὸ παραθέσεις Πατέρων (βλ. Κλήμης, Ἰππόλυτος, Ἐπιφάνιος Σαλαμῖνος) *Εὐαγγέλιο τῶν Αἰγυπτίων*⁶, δὲν ἔγινε εὐρύτερα ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὴν ἐπιστημονικὴ κοινότητα, λόγω ἔλλειψης ἐπαρκῶν σχετικῶν ἀποδείξεων⁷.

Ὁ Ρ.Οxy. 210 ἐπανῆλθε στὸ προσκήνιο ἀπὸ τὸν C.H. Roberts, ὁ ὁποῖος ἦταν ὁ πρῶτος ποὺ ἐπανέκδοσε γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τοὺς Grenfell καὶ Hunt τὸ κεί-

αἰῶνες (βλ. E.G. TURNER, *Greek Manuscripts of the Ancient World*, Oxford: Clarendon Press, ²1971, σελ. 13, καθὼς καὶ Β.Δ. ΤΖΕΡΠΙΟΣ, *ὄπ.π.*, σελ. 187, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ P.Egerton 2).

3. Ὁπ.π. Βλ. ἐπίσης καὶ C. WESSELY, *Les plus anciens monuments du christianisme écrits sur papyrus 1*, Paris, Firmin-Didot 1908 (*Patrologia Orientalis*, 4,2), σελ. 199-200.

4. Ἐνδεικτικὰ, ἀποσιμᾷ ἀπὸ τὶς συλλογὲς ἀποκρύφων τῶν E. KLOSTERMANN (*Apokrypha II: Evangelien (Kleine Texte, 3)* Berlin, de Gruyter ³1929), M.R. JAMES (*The Apocryphal New Testament*, Oxford, Clarendon Press 1924, ²1953), A. DE SANTOS OTERO (*Los Evangelios Apócrifos* (Sagradas Escrituras, 148) Madrid, Biblioteca des Autores Cristianos, ²1956), E. HENNECKE - W. SCHNEEMELCHER (*New Testament Apocrypha*, ἀγγλ. μτφρ. R.McL. Wilson, τόμ. I, London, Lutterworth 1963; Louisville, Westminster/John Knox ²1991), R. CAMERON (*The Other Gospels: Non-Canonical Gospel Texts*, Philadelphia, Westminster 1982), J.K. ELLIOTT (*The Apocryphal New Testament*, Oxford, Clarendon Press 1993) καὶ R.J. MILLER (*The Complete Gospels*, Harper: San Francisco, 1994). Βλ. ἐπίσης J.A. CHARLESWORTH - C.A. EVANS, "Jesus in the Agrapha and Apocryphal Gospels", B. Chilton - C.A. Evans, *Studying the Historical Jesus*, Leiden, Brill 1994 (NTTS, 19), σελ. 491-495) καὶ S.E. PORTER, "The Greek Apocryphal Gospels Papyri: The Need for a Critical Edition", B. Kramer *et al.*, *Akten des 21. Internationalen Papyrologenkongresses, Berlin, 1995* (APF. Beiheft 3), Stuttgart, Teubner 1997, σελ. 795.

5. J. VAN HAELST, *Catalogue des papyrus littéraires Juifs et Chrétiens*, Paris, Sorbonne 1976 (Université de Paris IV, Paris-Sorbonne, série "Papyrologie", 1), σελ. 350, no 1151.

6. B.P. GRENFELL - A.S. HUNT, *ὄπ.π.*, σελ. 9.

7. Βλ. ἐνδεικτικὰ E. HENNECKE - W. SCHNEEMELCHER, *ὄπ.π.*, σελ. 174.

μενό του, μόλις τὸ 1987⁸. Τὸ ζήτημα τοῦ ἄν ὁ P.Oxy. 210 πρόκειται γιὰ ἓνα ἀπόκρυφο εὐαγγέλιο ἢ ὄχι, συζητήθηκε ξανά τὸ 2001 ἀπὸ τὸν Stanley E. Porter στὸ πλαίσιο τῶν ἐργασιῶν τοῦ 22ου Διεθνοῦς Συνεδρίου Παπυρολογίας στὴ Φλωρεντία τῆς Ἰταλίας⁹. Ἐκτοτε ὁ P.Oxy. 210 περιλαμβάνεται σὲ ὅλες τὶς συλλογικὲς ἐκδόσεις τῆς ἀπόκρυφης γραμματείας, ὅπως αὐτὲς τῶν Lührmann¹⁰, Bernhard¹¹, Ehrmann-Plese¹², Marksches-Shröter¹³ καὶ Wayment¹⁴.

– Τὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210

Σπάρ. 1 recto

1]αρη[...] αλ[
]εξει ἰ[...]ν αγ[
]ρσιν οὐ δύνατα[ι
 ὕ]πομειναι ἄ ἐπο[ίησε καθὰ προσ-
 5 ἐ]ταξε ἄγγελος πα[ραλαβεῖν Μαριαν τὰ δὲ]
 πε]ρὶ ἀγγέλου λεχ[θέντα
 ἐ[στὶ] σημ[εῖον τῶ] λα[ῶ] δὴ
 ναι ου[
 οὔτος τα[

8. C.H. ROBERTS, “An Early Christian Papyrus”, *Miscel-lània Papyrològica Ramon Roca-Puig en el seu vuitantè aniversari*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana 1987, σελ. 293-296.

9. S.E. PORTER, “P.Oxy II 210 as an Apocryphal Gospel and the Development of the Egyptian Christianity”, *Atti del XXII Congresso internazionale di papirologia: Firenze, 23-29 agosto 1998*, ed. I. Andorlini et al., Florence: Istituto papirologico “G. Vitelli”, 2001, σελ. 1095-1108.

10. D. LÜHRMANN, *Fragmente apokryph gewordener Evangelien in griechischer und lateinischer Sprache*, Marburg: Elwert, 2000, σελ. 159-163.

11. A.E. BERNHARD, *Other Early Christian Gospels: A Critical Edition of the Surviving Greek Manuscripts*, London: Clark, 2006.

12. B.D. EHRMAN - Z. PLESE, *The Apocryphal Gospels. Texts and Translations*, Oxford University Press, 2011, no. 14, σελ. 259-265.

13. S.E. PORTER, “B.I.10. Der Papyrus Oxyrhynchus II 210 (P.Oxy. II 210)”, Chr. Marksches-J. Schröter, *Antike christliche Apokryphen in deutscher Übersetzung*, I.Band: Evangelien und Verwandtes, Teilband 1, Mohr Siebeck (Tübingen) 2012, σελ. 387-389.

14. TH.A. WAYMENT, *The Text of the New Testament Apocrypha (100-400 CE)*, Bloomsbury: New York, London, New Delhi, Sydney, 2013, σελ. 187-189.

10 ἔτι ἐξ[.]αλ[
 τι απ[
 δου[
 οπε[
 [.....
 15 [.....
 [.....
 σειντ[

Σπάρ. 1 verso

5]μ[
]ν[
]ω[.]πε.[
]ἀγαθο[
]ἔλεγε ν[
]υ π(ατ)ρ(ὸ)ς υ[ιὸς
]ν ἀγα[
]το[
]ρο[
 10 ἀγα]θὸν το[
]ενεγ'κε[
]θ(εὸ)ς ο [...] ἀλλὰ[
 [α Ἰη(σοῦς)[. κα]ι ἐρεῖ τ[
 καρποὺς ἀγα]θοὺς [ἐν]έγκει ὁ [δὲ πονηρὸς
 15 πονηροὺς ἐ]νέγ[κει. ἀ]γαθὸς [
 καρ]πὸς δ[ὲ δέν]δρου ἀγαθοῦ [
]ὑπὸ [τὸ ἀ]γαθόν. ἐγὼ εἰμι [
]το εἰμι εἰκὼν τῆς [ἀγαθότητος
]ὄς ἐν μορφῇ θ(εο)ῦ [
 20]δια ὡς εἰκὼν αὐ[τοῦ
]ν θ(ε)ῶ θ(ε)ῶ τῶ[
]ν τοῦ εἶναι [
]εῖται ὄρατά[
 ἄρχο]ντα τοῦ αἰ[ῶνος τούτου

25]είδεν ὅτι[
]εαν ιδεῖ[
]ενος επ[
]αν(θρωπ)ος π[

Σπάρ. 2 recto

2]λλ[
]νη[

– Σχέση τοῦ P.Oxy. 210 μὲ τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης

Παρὰ τὸν ἔντονα ἀποσπασματικὸ χαρακτήρα τοῦ κειμένου καὶ τὴν κατὰ συνέπεια ἰδιαίτερα μεγάλη δυσκολία στὴν ὅποια προσπάθεια/ἀπόπειρα ἀποκατάστασής του, ὁ P.Oxy. 210 φαίνεται ὅτι διασώζει δύο διηγήσεις πού γνωρίζουμε καὶ ἀπὸ τὰ Κανονικὰ Εὐαγγέλια. Ἡ πρώτη, στὸ recto, στίς γραμ. 4-6, σχετίζεται μὲ τὴν ἐμφάνιση ἑνὸς ἀγγέλου καὶ παραπέμπει στὸ Mt. 1,24 καὶ 2,13-14, ἡ δὲ δευτέρα, στὸ verso, στίς γραμ. 10-17, πρόκειται γιὰ ἕνα λόγιο τοῦ Ἰησοῦ πού ἀναφέρεται στὸ καλὸ/κακὸ δένδρο πού φέρει καλὸ/κακὸ καρπὸ, ὅπως παραδίδεται στὸ Mt. 7,17-19 καὶ 12,33, καθὼς καὶ στὸ Λκ. 6,44-44a.

Σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴν πρώτη ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς διηγήσεις, οἱ ὁμοιότητες τοῦ ἀποκατεστημένου κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 μὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον εἶναι ἐμφανεῖς, ἰδιαίτερα δὲ μὲ τὸ Mt. 1,24 ἐντυπωσιακές, ὅπως φαίνεται καὶ στὸν πίνακα πού ἀκολουθεῖ:

P.Oxy. II 210

(σπάρ. 1 recto, γραμ. 4-6):

ὕ]πομείναι ἃ ἐπο[ίησε *καθὰ* προσ-
 ἐ]ταξε ἄγγελος πα[ραλαβεῖν Μαρίαν ...]

Mt. 1,24:

“Ἐγερθεῖς δὲ ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος κυρίου καὶ παρέλαβεν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ ...”

Mt. 2,13-14:

“¹³ ... ἰδοὺ ἄγγελος κυρίου φαίνεται κατ’ ὄναρ τῷ Ἰωσήφ λέγων· ἐγερθεῖς **παράλαβε** τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἶπω σοι... ¹⁴ ὁ δὲ ἐγερθεῖς **παρέλαβεν** τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον...”

Ἐκ τῆν ἀντιπαραβολῆ τῶν στίχων αὐτῶν εἶναι περισσότερο ἀπὸ ἐμφανῆς ὅτι μεγαλύτερη σχέση ὑφίσταται μεταξύ τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 μὲ τὸ Mt. 1,24. Ἐν καὶ δὲν πρόκειται περὶ κατὰ λέξιν ἀντιγραφῆς, ἢ σχεδὸν ὅμοια σύνταξη (“ἐποίησεν ὡς/καθὰ προσέταξεν”), ἂν καὶ στὸ β’ μέρος τῆς πρότασης τὸ παρατακτικὸ σχῆμα ποὺ ἀκολουθεῖται στὸ κατὰ Ματθαῖον ἀντικαθίσταται ἀπὸ τὴν χρήση ῥήματος καὶ ἀπαρεμφάτου στὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210, ἢ ἐπιλογή καὶ χρήση τῶν ἰδίων αὐτῶν λέξεων (ἐποίησε, προσέταξε, ἄγγελος καὶ παραλαβεῖν/παρέλαβεν), μὲ τὴν ἴδια μάλιστα σειράν παραθέσεως στὸ κείμενο, ἐπιβεβαιώνει ἀναμφίβολα τὴν ἀρχικὴ ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ P.Oxy. 210 γνωρίζει τὸ Mt. 1,24, καὶ μάλιστα φαίνεται νὰ ἐξαρτᾶται λεκτικὰ ἀπὸ αὐτό.

Ἀντίστοιχη περίπτωση φαίνεται πὼς εἶναι καὶ ἡ δευτέρη σωζόμενη διήγηση τοῦ P.Oxy. 210, ὅπως εὐκόλα προκύπτει καὶ ἀπὸ τὸν ἀκόλουθο πίνακα:

P.Oxy. II 210

(σπάρ. I verso, γραμ. 10-17):

ἀγαθὸν το[
]νεγ'αει[
]θ(εὸς) ο [...] ἀλλά[
]α Ἰη(σοῦς)[. κα]ἰ ἐρεῖ τ[
καρπὸς ἀγαθὸς [ἐν]έγκει ὁ [δὲ] πονηρὸς
πονηροῦς ἐ]νέγκει. ἀ]γαθὸς [
καρ]πὸς δ[ὲ] δέν]δρου ἀγαθοῦ [
]ὑπὸ [τὸ ἀ]γαθόν. ἐγὼ εἶμι [

Mt. 7,17-19:

¹⁷ οὕτως πᾶν δένδρον
ἀγαθὸν καρπὸς καλοὺς
ποιεῖ, τὸ δὲ σαπρὸν
δένδρον καρπὸς πονη-
ροῦς ποιεῖ ¹⁸ οὐ δύναται
δένδρον ἀγαθὸν καρπὸς
πονηροῦς ποιεῖν οὐδὲ
δένδρον σαπρὸν καρπὸς
καλοὺς ποιεῖν. ¹⁹ πᾶν
δένδρον μὴ ποιῶν
καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται
καὶ εἰς πῦρ βάλλεται.

Mt. 12,33:

³⁵ Ἦ ποιήσατε τὸ
δένδρον καλὸν καὶ τὸν
καρπὸν αὐτοῦ καλόν, ἢ
ποιήσατε τὸ δένδρον
σαπρὸν καὶ τὸν καρπὸν
αὐτοῦ σαπρὸν· ἐκ γὰρ
τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον
γινώσκεται...

Lk. 6,43-44a:

⁴³ Οὐ γὰρ ἐσπιν δένδρον
καλὸν ποιῶν καρπὸν
σαπρὸν, οὐδὲ πάλιν
δένδρον σαπρὸν ποιῶν
καρπὸν καλόν. ⁴⁴ Ἐκαστον
γὰρ δένδρον ἐκ τοῦ ἰδίου
καρποῦ γινώσκεται·

Ἐν καὶ, ὁμολογουμένως, ἡ σχέση ἐδῶ μεταξύ τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy 210 μὲ τὰ ἀντιπαραβαλλόμενα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου (7,17-19. 12,33) καὶ τοῦ Λουκᾶ (6,43-44a) δὲν εἶναι τόσο στενὴ ὅσο στὴν προηγουμένη περίπτωση, ἐντούτοις τὰ ὡς ἄνω κείμενα παρουσιάζουν χαρακτηριστικὴς μεταξύ τους ὁμοιότητες, καθὼς καὶ τὰ τέσσερα φαίνεται νὰ διασώζουν ἕνα ἀντιστοιχῶν περιεχομένου κυριακὸ λόγιον, στὸ ὁποῖο χρησιμοποιεῖται ἢ παραβολὴ τοῦ καλοῦ/κακοῦ δένδρου ποὺ φέρει καλὸ/κακὸ καρπὸ. Ἡ ἐκτίμησις ὅτι καὶ στὴν περίπτωση τοῦ P.Oxy. 210 πρόκειται πρᾶγματι περὶ ἑνὸς κυριακοῦ λογιου, ἐπιβεβαιώνεται ἀπὸ τὴν ἀναφορὰ στὴ γραμ. 13 τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς» καὶ τὴν ἀμέσως μετὰ ἀκολουθοῦσα εἰσαγωγικὴ τοῦ ἐν λόγῳ ἀποσπάσματος φράση «καὶ ἐρεῖ». Σὲ ὅλα τὰ ὡς ἄνω κείμενα ἀπαντοῦν οἱ ἴδιες ἀκριβῶς λέξεις-κλειδιά «δένδρον» καὶ «καρπός» μὲ ἀντίστοιχους, ἂν καὶ ὄχι πάντοτε τοὺς ἴδι-

ους ακριβῶς, ἀλλὰ τουλάχιστον συνώνυμους, χαρακτηρισμούς, ἐντεταγμένα σὲ ἓνα ἔντονο ἀντιθετικό καὶ ταυτόχρονα χιαστί σχῆμα:

«ἀγαθόν/καλὸν δένδρον» ≠ «πονηρός/σαπρὸς καρπός»,

«πονηρόν/σαπρὸν δένδρον» ≠ «ἀγαθός/καλὸς καρπός»

Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅμως ὅτι μεταξὺ τῶν κειμένων αὐτῶν ὑφίστανται καὶ μία σειρὰ ἀπὸ διαφορῆς. Ἔτσι, ἀντὶ τῶν ἐπιθέτων «ἀγαθός» καὶ «πονηρός» ποὺ τὸ κείμενο τοῦ Ρ.Οxy. 210 χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ δένδρου καὶ τῶν καρπῶν, τὰ συνοπτικὰ παράλληλα προτιμοῦν τοὺς ἀντίστοιχους ἐννοιολογικὰ χαρακτηρισμούς «καλός» καὶ «σαπρὸς» (πλὴν τοῦ Mt. 7,18, ὅπου γίνεται λόγος περὶ «πονηρῶν καρπῶν»). Ἀντίστοιχα, ἐνῶ ὁ χρησιμοποιούμενος ρηματικός τύπος στὸ κείμενο τοῦ Ρ.Οxy. 210 «ἐνέγκει» προέρχεται ἀπὸ τὸ ρῆμα «φέρω» (γ' ἐνικό πρόσωπο ὑποτακτικῆς ἀορίστου β'), οἱ ἀντίστοιχοι ρηματικοὶ τύποι ποὺ ἀπαντοῦν στίς ὡς ἄνω συνοπτικὲς διηγήσεις εἶναι ὅλοι τοῦ ρήματος «ποιέω,-ῶ» (βλ. Mt. 7,17: «ποιεῖ», Mt. 7,18: «ποιεῖν», Mt. 7,19: «ποιοῦν», Mt. 12,33: «ποιήσατε», Λκ. 6,43: «ποιοῦν»).

Ἔχοντας ἐπομένως ὡς βάση ὅλα τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα, τὸ συμπέρασμα ποὺ ἀβίαστα προκύπτει, εἶναι ὅτι ἡ ἐν λόγῳ διήγηση τοῦ Ρ.Οxy. 210 σχετίζεται, πράγματι, ἄμεσα μὲ τις ὡς ἄνω συνοπτικὲς διηγήσεις, καθὼς στὸ κείμενό του περιλαμβάνει τὸ ἴδιο αὐτὸ κυριακὸ λόγιο περὶ τοῦ καλοῦ/κακοῦ δένδρου ποὺ φέρει καλὸ/κακὸ καρπὸ, ὅπως αὐτὸ παραδίδεται στὴ συνοπτικὴ παράδοση. Ὡστόσο, οἱ παρατηρούμενες διαφορῆς ὡς πρὸς τὸ χρησιμοποιούμενο λεξιλόγιο δὲν φαίνεται νὰ δίνουν τὴν ἐντύπωση μιᾶς κάποιας ἐξαρτήσεως τοῦ συγγραφέα ἀπὸ τὸ κείμενο ὄλων, ἢ τουλάχιστον ἐνὸς ἐκ τῶν συνοπτικῶν συγγραφέων, καθὼς τὸ πιθανότερο ἐδῶ εἶναι ὁ συγγραφέας τοῦ Ρ.Οxy. 210 νὰ ἐντάσει ἐλεύθερα καὶ ἀπὸ μνήμης τὸ ἐν λόγῳ κυριακὸ λόγιο στὴ διήγησή του.

Ἄξιο προσοχῆς θὰ πρέπει νὰ τύχει στὸ πλαίσιο τῆς ἐξέτασης τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Ρ.Οxy. 210 στὸ ἐν λόγῳ κυριακὸ λόγιο καὶ ἡ ἐν συνεχείᾳ στὴν ἴδια διήγηση, στὴ γραμ. 17, φράση τοῦ Ἰησοῦ «ἐγὼ εἰμι». Ἡ φράση αὐτὴ παραπέμπει ἄμεσα στὰ ἀντίστοιχα λόγια καὶ ὁμιλίες τοῦ Ἰησοῦ στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, ὅπου ἡ ἐν λόγῳ φράση εἶναι τόσο συνήθης καὶ ταυτόχρονα τόσο χαρακτηριστικὴ (βλ. Ἰω. 4,26. 6,20.35.41.48.51. 8,12.18.24.28. 58. 9,9. 10,7.9.11. 10,14. 11,25. 13,19. 14,6. 15,1. 18,5.6.8). Ὡστόσο, ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα εἶναι ἀδύνατη, ἐὰν ὄντως αὐτὸ πράγματι συνέβαινε, ἡ συσχέτιση τοῦ κειμένου τῆς ἐν λόγῳ διήγησης τοῦ Ρ.Οxy. 210 μὲ κάποια ἀπὸ τις ὡς ἄνω διηγήσεις τοῦ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγελίου, καθὼς πέραν τῆς τόσο χαρακτηριστικῆς αὐτῆς ἐκφράσεως τί-

ποτε από τὸ σωζόμενο κείμενο δὲν τὸ συνδέει μὲ αὐτό. Ἐντούτοις, τὸ γεγονός αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῆς ἀναφορᾶς τῆς τόσο χαρακτηριστικῆς αὐτῆς ἔκφρασης στὸ πλαίσιο μιᾶς κυριακῆς ὁμιλίας, ὅπως αὐτῆς τῶν γραμ. 10-17 στὸ verso τοῦ P.Oxy. 210, ἔχει ἀπὸ μόνου του τὴ σημασία του, δεδομένου ὅτι κατὰ τὸν τρόπο αὐτὸ πιστοποιεῖται ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ κειμένου τοῦ ἐν λόγῳ χειρογράφου γνώριζε καὶ τὸ Δ' Εὐαγγέλιο, τοῦ ὁποῖου μιὰ μικρὴ χρῆση φαίνεται ὅτι κάνει στὸ σημεῖο αὐτό.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον, ἐπίσης, φαίνεται ὅτι ἔχουν καὶ δύο ἀκόμα ἐκφράσεις τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210. Πρόκειται γιὰ τὶς ἐκφράσεις «μορφὴ θεοῦ» καὶ «εἰκὼν θεοῦ», ποὺ ἀπαντοῦν στὶς γραμ. 19 καὶ 20 ἀντίστοιχα στὸ verso τοῦ ἐν λόγῳ παπύρου καὶ στὴ συνέχεια τῆς προηγούμενης διήγησης. Ἡ ἔκφραση «μορφὴ θεοῦ» μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὴν πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὅπου στὸ χωρίο 2,6 χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν ἀπόστολο ὡς δηλωτικὸς τῆς θείας φύσης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ («ὅς [ἐνν. ὁ Ἰησοῦς Χριστός] ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων»). Στὴν περίπτωση, ὡστόσο, τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 ἡ φράση αὐτὴ παρατίθεται ὄχι ὡς ἕνας χαρακτηρισμὸς ἐνὸς τρίτου προσώπου πρὸς τὸν Ἰησοῦ, ἀλλὰ ὡς αὐτοχαρακτηρισμὸς Του, καθὼς ἡ ἔκφραση αὐτὴ φαίνεται ὅτι ἀνήκει στὴν ἴδια αὐτὴ πρόταση ποὺ ξεκινᾶ ἀπὸ τὴ γραμμὴ 17 μὲ τὴ φράση «ἐγὼ εἰμι».

Ἀντίστοιχη περίπτωση φαίνεται πὼς εἶναι καὶ ἡ ἔκφραση «εἰκὼν θεοῦ» στὴ γραμμὴ 20, ἂν καὶ στὸ σωζόμενο κείμενο τοῦ P.Oxy. 210 κατὰ λέξιν ἀπαντᾷ ὡς «εἰκὼν αὐτοῦ», χωρὶς ὅμως νὰ ἀμφισβητεῖται ὅτι πίσω ἀπὸ τὴν ἐν λόγῳ, κατὰ τὰ φαινόμενα ἐπαναληπτικὴ, ἀντωνυμία νοεῖται ἡ λέξις θεός. Καὶ τὴ φράση αὐτή, ὅπως καὶ τὴν προηγούμενη, τὴ γνωρίζουμε ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς τοῦ ἀποστόλου Παύλου, μὲ χριστολογικὸ μάλιστα περιεχόμενο. Πιὸ συγκεκριμένα, τὴ φράση «εἰκὼν θεοῦ» τὴ συναντοῦμε στὸ Β' Κορ. 4,4 («... τοῦ Χριστοῦ, ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ») καὶ στὸ Κολ. 1,15 («ὅς ἐστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀοράτου»), ὅπου ὁ Παῦλος τὴ χρησιμοποιεῖ γιὰ νὰ δηλώσει καὶ πάλι τὴ θεϊκὴ φύση τοῦ Ἰησοῦ. Καὶ στὴν περίπτωση ὅμως αὐτῆ, στὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210 ἡ ἐν λόγῳ φράση χρησιμοποιεῖται ὡς αὐτοχαρακτηρισμὸς τοῦ Ἰησοῦ.

Τέλος, ἄξια προσοχῆς τυγχάνουν καὶ τρία ἀκόμα στοιχεῖα. Τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ ἐντοπίζεται καὶ πάλι στὸ verso, στὴ γραμμὴ 18, ὅπου σώζεται ἡ φράση «εἰκὼν τῆς». Ἐδῶ, λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ θηλυκοῦ ὀριστικοῦ ἄρθρου «τῆς» (γενικὴ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ), ἀποκλείεται νὰ νοεῖται ἡ λέξις «θεοῦ», ὅπως εἶδαμε ὅτι συμβαίνει λίγο παρακάτω, στὴ γραμμὴ 20. Ὡστόσο, στὴν περίπτωση αὐτὴ δὲν ἀποκλείεται τὸ ἐνδεχόμενο μετὰ τὸ ἄρθρο νὰ ἀκολουθοῦσε ἡ λέξις «ἀγαθότητος»,

ὥστε στὸ ἀρχικὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210 νὰ διαβάζαμε στὸ σημεῖο αὐτὸ «εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος», μιὰ φράση ποὺ μᾶς εἶναι γνωστὴ ἀπὸ τὴν Παλαιὰ Διαθήκη, καὶ πιὸ συγκεκριμένα ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Σοφίας Σολομῶντος (στίχ. 7,26: «εἰκὼν τῆς ἀγαθότητος»). Εἶναι, μάλιστα, ιδιαίτερα χαρακτηριστικὸ ὅτι στὸν ἴδιο αὐτὸ στίχο τοῦ ἐν λόγω βιβλίου ἀπαντοῦν ἐπίσης καὶ δύο ἀκόμα πολὺ χαρακτηριστικὲς λέξεις ποὺ ὁ ἀπόστολος Παῦλος χρησιμοποιεῖ στὶς ἐπιστολές του, τ.ἔ. τῆ λέξη «ἀπαύγασμα», ποὺ συναντοῦμε στὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολή (βλ. στίχ. 1,3: «ἀπαύγασμα τῆς δόξης»), καὶ τῆ λέξη «ἔσοπτρον», τὴν ὁποία συναντοῦμε στὴν Α΄ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολή (βλ. στίχ. 13,12: «δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι»)¹⁵.

Τὸ δευτέρου ἀπὸ τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα σχετίζεται μὲ τὴ λέξη «ὄρατά», ποὺ ἀπαντᾷ στὸ verso τοῦ P.Oxy. 210, γραμ. 23. Ἄν καὶ δὲν εἶναι ἀπόλυτα ἐπαληθεύσιμο, εἶναι ἐξαιρετικὰ πιθανό, λόγω ἀκριβῶς τῆς διαφαινόμενης, βάσει καὶ ὄλων τῶν ὡς ἄνω παρατηρήσεων, καλῆς γνώσης τῶν παύλειων ἐπιστολῶν ἀπὸ τὸν συγγραφέα τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210, στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ ἀπηχεῖται τὸ χωρίο Ρωμ. 1,20 («τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται...») ὡς ἓνα πλαίσιο ἐντὸς τοῦ ὁποίου θὰ μπορούσε νὰ κατανοηθεῖ ἡ χρῆση τῆς ἐν λόγω λέξης ὡς ἀντίθετης νοηματικά, πλὴν ὁμως συγγενοῦς ἐτυμολογικὰ μὲ τὴ λέξη «ἀόρατα», καὶ ὡς συνωνύμου τῆς φράσης «τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται» τοῦ ὡς ἄνω στίχου, μὲ τὴ λέξη «ὄρατά» τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 νὰ συνδέεται ἐτυμολογικὰ καὶ μὲ τὸ ρῆμα «καθορᾶται».

Τὸ τρίτου καὶ τελευταῖο στοιχεῖο ἀφορᾷ τὸ σωζόμενο στὴν ἀμέσως ἐπόμενη γραμμὴ κείμενο στὸ verso τοῦ P.Oxy. 210:]ντατουαι[. Ἄν καὶ πάλι δὲν φαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ ἐξαχθεῖ κάποιο ἀσφαλὲς συμπέρασμα, ἡ πρόταση ἀποκατάστασης τοῦ κειμένου στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀπὸ τὸν C.H. Roberts¹⁶ ὡς «ἄρχο]ντα τοῦ αἰ[ῶνος τούτου» βάσει τοῦ Α΄ Κορ. 2,6-8¹⁷ φαίνεται, ἂν μὴ τί ἄλλο, ἀρκετὰ εὐλόγη.

15. Βλ. ἐπίσης καὶ Ἰακ. 1,23: «ὅτι εἰ τις ἀκροατὴς λόγου ἐστὶν καὶ οὐ ποιητὴς, οὗτος ἔοικεν ἀνδρὶ κατανοοῦντι τὸ πρόσωπον τῆς γενέσεως αὐτοῦ ἐν ἐσόπτρῳ»

16. C.H. ROBERTS, "An Early Christian Papyrus", σελ. 296.

17. Α΄ Κορ. 2,6-8: Ἐσοφίαν δὲ λαλοῦμεν ἐν τοῖς τελείοις, σοφίαν δὲ οὐ τοῦ αἰῶνος τούτου οὐδὲ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων ἡ ἀλλὰ λαλοῦμεν θεοῦ σοφίαν ἐν μυστηρίῳ τὴν ἀποκεκρυμμένην, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰῶνων εἰς δόξα ἡμῶν, ἣν οὐδεὶς τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου ἔγνωκεν· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν.

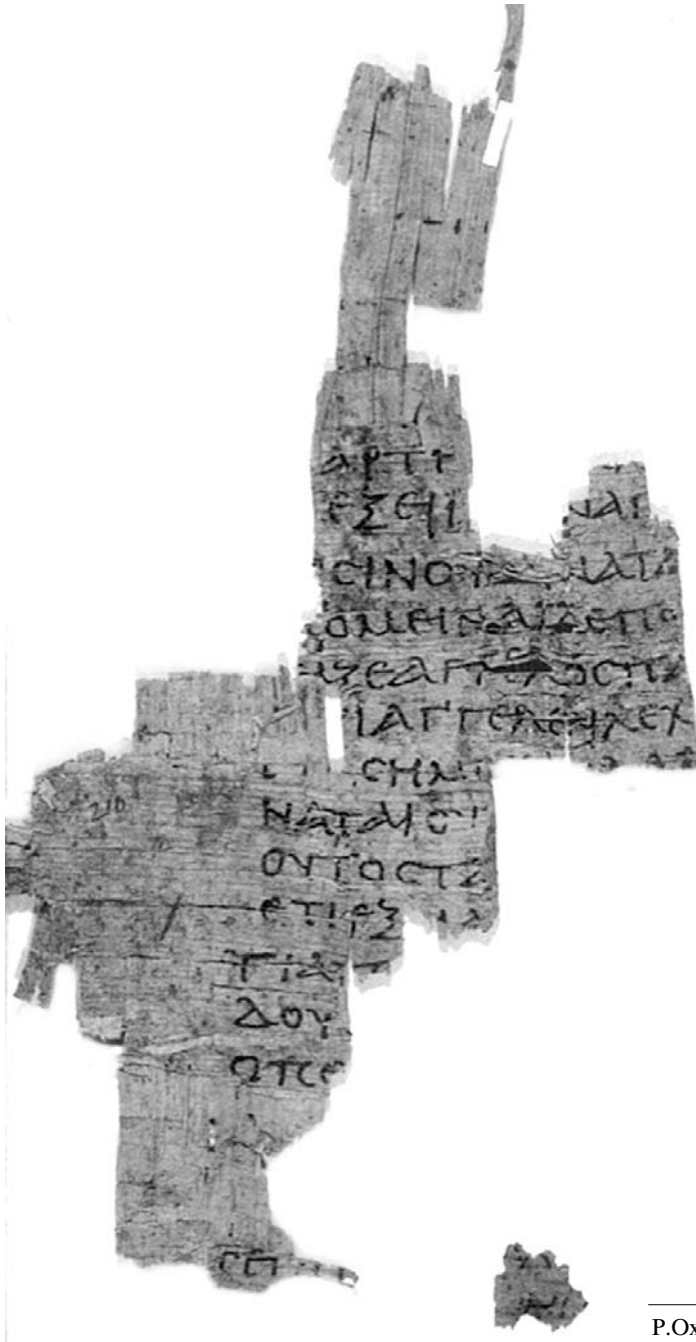
Ἔτσι, ἔχοντας ὑπ' ὄψη ὅλα τὰ παραπάνω μποροῦμε νὰ καταλήξουμε σὲ μιὰ σειρά ἀπὸ ἰδιαίτερα ἐνδιαφέροντα συμπεράσματα. Καταρχᾶς τὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210 εἶναι σαφῶς μεταγενέστερο τῶν κανονικῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἀφοῦ, ὅπως εἶδαμε, φαίνεται νὰ χρησιμοποιεῖ σὲ μιὰ ἐλεύθερη σύνθεση φράσεις, διηγήσεις καὶ λοιπὰ στοιχεῖα ἀπὸ αὐτά. Εἰδικότερα, ὁ συγγραφέας τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 εἶναι σαφές ὅτι γνώριζε καὶ χρησιμοποίησε στίς σωζόμενες σ' αὐτὸν διηγήσεις τουλάχιστον τὰ κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Λουκᾶ καὶ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλια, καθὼς ἐπίσης τὶς Α' καὶ Β' ἐπιστολὲς πρὸς Κορινθίους, τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς, τὴν πρὸς Φιλιπησίους καὶ τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὲς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Στὸ σημεῖο αὐτὸ θὰ πρέπει ἐπίσης νὰ σημειώσουμε καὶ τὸ γεγονός ὅτι εἰδικὰ σὲ ὅ,τι ἀφορᾶ στὴν παραβολὴ τοῦ καλοῦ καὶ κακοῦ δένδρου πού παράγει καλὸ ἢ κακὸ καρπὸ ἀντίστοιχα, ὁμοιότητες ὑφίστανται πέρα ἀπὸ τὰ συνοπτικὰ εὐαγγέλια καὶ μὲ τὸ Γνωστικὸ Κατὰ Θωμᾶν Εὐαγγέλιο (λόγια 45 καὶ 43) καὶ μὲ τὸ κείμενο τοῦ P.Merton 51 (verso, γραμ. 1-6), καθὼς καὶ στὰ τρία αὐτὰ ἀπόκρυφα καὶ μὴ κανονικὰ κείμενα, πού σημειωτέον καὶ τὰ τρία προέρχονται ἢ σχετίζονται μὲ τὴν περιοχὴ τῆς Αἰγύπτου, ἢ ἐν λόγῳ παραβολῆ ἀποτελεῖ μέρος μιᾶς ἀντιπαράθεσης/ διαλόγου τοῦ Ἰησοῦ μὲ μαθητὲς Του ἢ ἄλλα πρόσωπα.

Ἰδιαίτερο, ἐπίσης, ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ τὸ γεγονός ὅτι στὸ κείμενο τοῦ P.Oxy. 210 ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζεται νὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ τὸν αὐτοχαρακτηρισμὸ Του ὄρους καὶ ἐκφράσεις πού ἀποδίδονται σὲ Αὐτὸν ἀπὸ τὰ προσημνημονευθέντα Εὐαγγέλια καὶ Ἐπιστολὲς τῆς Καινῆς Διαθήκης μὲ τέτοιον μάλιστα τρόπο, ὥστε νὰ μποροῦμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ὁ συγγραφέας τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 ἦταν μέτοχος μιᾶς ἰδιαίτερα ὑψηλῆς, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἤδη ἕως ἑνὸς βαθμοῦ καλὰ διαμορφωμένης χριστολογίας. Ἐπιπλέον, μέσῳ τοῦ εὐφυοῦς εὐρήματος τοῦ, βάσει τῶν «ἐγὼ εἰμι» λόγων τοῦ Ἰησοῦ στὸ Δ' Εὐαγγέλιο, αὐτοχαρακτηρισμοῦ Του μὲ τὶς ἐν λόγῳ ἐκφράσεις στὸν P.Oxy. 210, ἔχοντας μάλιστα αὐτὲς συγκεκριμένο ἐννοιολογικὸ περιεχόμενο, διαφαίνεται καὶ αὐτὸ πού ὁ S.E. Porter χαρακτηρίζει «συνεχῆ προφητικὴ λειτουργία τοῦ Ἰησοῦ» (*continuing prophetic function of Christ*)¹⁸ ἐντὸς τῆς κοινότητος στὴν ὁποία ἀπευθύνεται ὁ συγγραφέας τοῦ P.Oxy 210 καὶ προσπαθεῖ νὰ μεταδώσει τὴν ἐν λόγῳ περὶ Χριστοῦ διδασκαλία. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ συγκεκριμένη διδασκαλία τοποθετούμενη στὰ χεῖλη τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ καθιστᾶ

18. S.E. PORTER, "P.Oxy II 210 as an Apocryphal Gospel...", σελ. 1107.

τοὺς χριστολογικοὺς ὄρους καὶ ἐκφράσεις τῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ. πὺν χρησιμοποιεῖ ὡς τὴ μόνη σωστὴ καὶ ἀποδεκτὴ γιὰ τοὺς ἀναγνώστες τοῦ κειμένου τοῦ P.Oxy. 210 ἐρμηνεῖα τους, καθιστώντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο κάθε ἄλλη προσέγγισή τους λανθασμένη καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπορριπτέα.

Κατὰ συνέπεια, τὸ κείμενο πὺν διασώζει ὁ P.Oxy. 210 θὰ πρέπει νὰ θεωρεῖται ὡς μέρος ἑνὸς ἀγνώστου ὡς πρὸς τὸ σύνολό του ἀποκρύφου-μὴ κανονικοῦ εὐαγγελίου, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείεται ἐντελῶς καὶ τὸ ἐνδεχόμενο νὰ πρόκειται περὶ μιᾶς ὁμιλίας. Ὡστόσο, τὰ ὅσα ἀναφέρθηκαν πῶ πάνω καθιστοῦν τὸ δεύτερο αὐτὸ ἐνδεχόμενο ἐλάχιστα πιθανό, προκρίνοντας τὸ ἐνδεχόμενο τὸ ἐν λόγῳ σπάρραγμα νὰ διέσωζε ἕνα βασικὸ γιὰ τὴν κοινότητα στὴν ὁποία ἀπευθύνόταν κείμενο ὑπὸ τὴ μορφή τῶν ἀποκρύφων-ψευδωνύμων «εὐαγγελίων» πὺν χρησιμοποιοῦσαν διάφορες χριστιανικὲς ὁμάδες-αἱρέσεις κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες. Εἶναι, ὡστόσο, γεγονός ὅτι τὸ σωζόμενο σήμερα κείμενο δὲν φαίνεται νὰ ἐμπεριέχει κάποια αἱρετικοῦ τύπου ἀπόκλιση, πλὴν ὅμως τὸ μέγεθός του εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀνεπαρκὲς γιὰ τὴν ἐξαγωγή ἑνὸς ἀσφαλοῦ συμπεράσματος ὡς πρὸς τὸν χαρακτήρα τοῦ ὅλου ἔργου. Τέλος, ὡς χρόνον συγγραφῆς τοῦ κειμένου πὺν διασώζει ὁ P.Oxy. 210 θὰ προτείνουμε τὸ β' μισὸ τοῦ β' μ.Χ. αἰῶνος.

P.Oxy. 210 (recto)

P.Oxy. 210 (verso)